

DRUHÝ VATIKÁNSKY KONCIL

DEKLARÁCIA

GRAVISSIMUM EDUCATIONIS

o kresťanskej výchove

Biskup Pavol, Sluha sluhov Božích,

spolu s Otcami Svätého Koncilu,

na večnú pamäť

Text: Konferencia biskupov Slovenska, 1993

ÚVOD

1. Mimoriadny význam výchovy v živote človeka a jej čoraz väčší vplyv na spoločenský pokrok súčasnej doby je predmetom pozorného záujmu tohto svätého všeobecného cirkevného snemu.¹ Veď súčasné okolnosti uľahčujú a zároveň stupňujú naliehavosť výchovy mládeže, ba aj určitého neprestajného vzdelávania dospelých. Ľudia sú si viac vedomí vlastnej dôstojnosti a svojho poslania, a preto chcú mať aktívnejšiu účasť na živote spoločnosti, a to najmä v hospodárskej a politickej oblasti². Obdivuhodný rozvoj techniky a vedeckého výskumu a moderné spoločenské komunikatívne prostriedky sprístupňujú ľuďom - a to aj preto, že zavše majú k dispozícii viac voľného času - kultúrne a duchovné bohatstvá a dávajú im možnosť vzájomne sa zveľaďovať užšími stykmi v spolkovom a medzinárodnom živote. Preto sa všade pokúšajú postupne zdokonaľovať výchovnú činnosť. Robia sa slávnostné vyhlásenia a uverejňujú sa uznesenia o základných právach vo veci výchovy človeka, zvlášť čo sa týka detí a rodičov³. Počet žiactva rýchlo rastie, a preto aj školstvo sa značne rozrastá a rozvíja; a zakladajú sa aj iné výchovné ústavy. Na základe nových skúseností sa zdokonaľujú výchovné a vyučovacie metódy. Vytvája sa isteže dôležité úsilie, aby sa dostalo vzdelania a výchovy všetkým ľuďom, ale ešte stále veľmi mnoho detí a mladých zostáva aj bez základného vzdelania a značný počet ďalších nemá patričnú výchovu, ktorá by pestovala pravdu a zároveň lásku. Svätá Matka Cirkev dostala od svojho Božského zakladateľa poverenie zvestovať tajomstvo spásy všetkým ľuďom a všetko obnoviť v Kristovi. Aby však toto poslanie splnila, musí venovať pozornosť životu človeka v jeho celosti, teda i pozemskému životu, nakoľko súvisí s nebeským povoláním⁴. Práve preto má Cirkev svoj podiel aj na pokroku a rozvoji výchovy. Z toho dôvodu svätý cirkevný snem deklaruje niektoré základné zásady, týkajúce sa kresťanskej výchovy, najmä v školách. Bude potom úlohou osobitnej pokoncilovej komisie podrobnejšie ich rozviesť a biskupské konferencie ich prispôbia rozličným miestnym pomerom.

1.) Všetci ľudia akéhokoľvek pôvodu, postavenia a veku majú neodcudziteľné právo na výchovu⁵, ako si to vyžaduje ich ľudská dôstojnosť. Táto výchova má zodpovedať svojmu cieľu⁶ a prispôbiť sa rozdielnosti pováh, pohlavia i jednotlivých národných kultúr a tradícií. V tom istom čase má mať porozumenie pre bratské nažívanie s ostatnými národmi a viesť k naozajstnej jednote a pravému pokoju na zemi. Správna výchova sa usiluje o rozvoj ľudskej osobnosti, berúc zreteľ tak na konečný cieľ človeka, ako aj na dobro spoločností, ktorých je členom a na ktorých činnosti bude mať účasť, keď sa stane dospelým. Berúc do úvahy pokrok

psychológie, pedagogiky a didaktiky, treba pomáhať deťom a mládeži súladne rozvíjať fyzické, mravné a intelektuálne schopnosti a postupne nadobúdať čoraz zrelší pocit zodpovednosti, čo sa týka vytrvalého úsilia o náležité zušľacht'ovanie vlastného života a o dosiahnutie skutočnej slobody, a pritom smelo a vytrvalo prekonávať prekážky. Súbežne so vzrastom majú dostať aj pozitívnu a múdru sexuálnu výchovu. Okrem toho ich treba pripravovať na život v spoločnosti, aby - náležite nakladajúc potrebnými a primeranými prostriedkami - vedeli sa aktívne zapojiť do rozličných oblastí ľudského spoločenstva, mali porozumenie pre dialóg s inými a ochotne spolupracovali v záujme spoločného dobra. Svätý cirkevný snem rovnako vyhlasuje, že deti a mládež majú právo byť vedené k správne mravnému úsudku a k osobnému osvojeniu si mravných hodnôt, ako aj k dokonalejšiemu poznaniu a milovaniu Boha. Preto naliehavo žiada všetkých, čo vládnu národom, alebo stoja na čele výchovnej činnosti, starať sa o to, aby mládež nebola nikdy pozbavená tohto svätého práva. A povzbudzuje synov a dcéry Cirkvi, aby veľkodušne rozvíjali svoju činnosť na celom výchovnom poli, najmä za tým cieľom, aby sa dobrodenia výchovy a vzdelania mohli primeranejšie a rýchlejšie šíriť medzi všetkými všade na svete⁷.

2. Všetci kresťania majú právo na kresťanskú výchovu, pretože sa z vody a Ducha Svätého stali novým stvorením⁸ a nazývajú sa i sú deťmi Božími. Kresťanská výchova sa neusiluje jedine o tú zrelosť ľudskej osobnosti, o ktorej práve bola reč, ale sa snaží najmä o to, aby pokrstení, keď sa postupne zasnávajú do tajomstva spásy, si boli čím ďalej tým viac vedomí daru viery, ktorého sa im dostalo; aby sa naučili klaňať Bohu Otcovi v duchu a pravde (Jn 4,23), zvlášť liturgickými úkonmi, a priúčali sa správať vo svojom živote spravodlivo a naozaj sväto ako noví ľudia (Ef 4,22-24), a tak dospeli v zrelého muža, k miere plného vzrastu Kristovho (Ef 4.13) a pričínili sa o rast tajomného Tela. Okrem toho, vedomí svojho povolania, majú sa učiť vydávať svedectvo o nádeji, ktorú nosia v sebe (1Pt 3,15) a napomáhať stvárňovať svet v kresťanskom zmysle, v ktorom by prirodzené hodnoty - so zreteľom na Kristom vykúpeného človeka chápanom v jeho celosti - boli na osoh celej spoločnosti⁹. Preto tento svätý cirkevný snem pripomína duchovným pastierom ich veľmi vážnu povinnosť urobiť všetko, aby sa tejto kresťanskej výchovy dostalo všetkým, najmä však mladým, ktorí sú nádejou Cirkvi¹⁰.

3. Keďže rodičia dali život svojim deťom, viaže ich veľmi vážna povinnosť poskytnúť svojmu potomstvu aj výchovu. Preto ich treba mať za prvých a hlavných vychovávateľov svojich detí¹¹. Táto ich výchovná úloha je taká dôležitá, že ak chybuje, len ťažko ju možno nahradiť. Rodičia majú totiž utvoriť rodinné ovzdušie, preniknuté láskou a úctou k Bohu a ľuďom, ktoré napomáhajú úplnú osobnú a spoločenskú výchovu detí. Rodina je teda prvou školou spoločenských čností, ktoré sú potrebné každému spoločenstvu. Najmä v kresťanskej rodine, obdarenej milosťou a poslaním sviatostného manželstva, deti sa majú už od útleho veku učiť byť vnímavými voči Bohu, ctíť si ho a milovať aj blížneho, súhlasne s vierou, ktorú prijali s krstom. V kresťanskej rodine si získavajú prvé skúsenosti o zdravej ľudskej spoločnosti, ako aj o Cirkvi. A napokon prostredníctvom rodiny sa pozvoľna uvádzajú do občianskeho spoločenstva a medzi ľud Boží. Nech si teda rodičia uvedomia, aký veľký význam má pravá kresťanská rodina pre život a rozvoj samého ľudu Božieho¹². Výchovná povinnosť sa týka v prvom rade rodiny, ale musí ju napomáhať celá spoločnosť. Preto okrem práv rodičov a tých, ktorým oni zveria časť svojich vychovávateľských povinností, isté povinnosti a práva má na poli výchovy aj občianska spoločnosť, ktorá sa má starať o záujmy všeobecného dobra v časných veciach. Povinnosťou občianskej spoločnosti je napomáhať výchovu mládeže rozličným spôsobom: má chrániť povinnosti a práva rodičov a ostatných výchovných činiteľov; ďalej podľa princípu subsidiárnosti postarať sa o výchovu tam, kde rodičia a iné spoločnosti neplnia svoju úlohu; pritom však treba brať ohľad na

želaní rodičov; okrem toho, pokiaľ si to vyžaduje všeobecné dobro, zakladať vlastné školy a zstavy¹³.

Konečne osobitným spôsobom sa vychovávateľská povinnosť týka Cirkvi, a to nielen preto, že ju treba uznať i za ľudskú spoločnosť, ktorá je schopná vykonávať výchovnú činnosť, ale predovšetkým preto, že má za povinnosť zvestovať všetkým ľuďom cestu spásy a veriacim udeľovať život v Kristovi a starostlivo im poskytovať neprestajnú pomoc, aby mohli dosiahnuť plnosť tohto života¹⁴. Týmto svojim deťom je teda Cirkev povinná poskytovať ako Matka takú výchovu, ktorá by prenikla celý ich život duchom Kristovým. Ale v tom istom čase ponúka svoju službu ľudskej osobnosti, ako aj dobro pozemskej spoločnosti a budovala ľudskejší svet¹⁵.

4. Pri plnení svojho výchovného poslania Cirkev sa usiluje používať všetky vhodné prostriedky, ale najväčšiu pozornosť venuje tým, ktoré sú jej vlastné, a medzi nimi je na prvom mieste vyučovanie katechizmu¹⁶. Katechéza osvecuje a posilňuje vieru, udržuje život podľa ducha Kristovho, privádza k povedomej a činnej účasti na liturgickom tajomstve¹⁷ a pobáda k apoštolskej činnosti. Cirkev pripisuje veľký význam aj iným prostriedkom a snaží sa ich povzniesť a preniknúť svojím duchom: ide o prostriedky, ktoré sú spoločným vlastníctvom celého ľudstva a majú veľkú vzdelávaciu a výchovnú účinnosť, ako sú spoločenské komunikatívne prostriedky¹⁸, rozmanité kultúrne alebo športové spolky, mládežnícke organizácie a zvlášť školy.

5. Medzi všetkými výchovnými prostriedkami má osobitný význam škola¹⁹. Škola má za poslanie bedlivo sa snažiť cibriť rozumové schopnosti, rozvíjať správny úsudok, oboznamovať s kultúrnym dedičstvom, ktoré nadobudli predchádzajúce generácie, pestovať zmysel pre hodnoty, pripravovať na budúce povolanie a umožniť vzájomné porozumenie tým, že utvára priateľský zväzok medzi žiakmi rozmanitej povahy a rozličného postavenia. Škola okrem toho predstavuje stredisko, na ktorého činnosti a rozvoji majú spolupracovať rodiny, učitelia, rozmanité kultúrne, občianske a náboženské organizácie, občianska spoločnosť a celé ľudské spoločenstvo. Je teda krásne, ale i veľmi zodpovedné povolanie tých, čo berú na seba úlohu vyučovať v školách, a pomáhať tak rodičom pri plnení ich povinností i zastupovať ľudskú spoločnosť. Toto povolanie si vyžaduje osobitné vlohy mysle i srdca, veľmi starostlivú prípravu, ako aj stálu a pohotovú schopnosť obnovy a adaptácie.

6. Rodičia majú prvoradú povinnosť a neodcudziteľné právo vychovávať deti, a preto majú mať skutočnú slobodu vo výbere školy. Verejná moc je povinná chrániť a brániť občianske slobody, a teda súhlasne s požiadavkami distribučnej spravodlivosti sa má postarať, aby sa verejné subvencie udeľovali takým spôsobom, žeby rodičia mohli vybrať pre svoje deti školy naozaj slobodne, podľa svojho svedomia²⁰. Ináč štát má dbať o to, aby všetci občania mali možnosť primeranej účasti na kultúrnom živote a náležite sa pripravili na vykonávanie svojich povinností a práv. A teda štát má chrániť právo detí na vyhovujúcu školskú výchovu, dozerať na spôsobilosť učiteľov a na úroveň vyučovania, starať sa o zdravie žiactva a vôbec o rozvoj celého školstva. Pritom má rešpektovať princíp subsidiárnosti, a teda nemá pripustiť nijaký školský monopol, ktorý sa protiví prirodzeným právam človeka, ba aj pokroku a šíreniu kultúry, pokojnému spolunažívaniu občanov, ako aj pluralizmu, ktorý dnes prevláda v mnohých spoločenstvách²¹. Svätý cirkevný snem napomína veriacich, aby ochotne na pomáhali hľadanie vhodných výchovných a študijných metód a prípravu učiteľov, ktorí by vedeli dobre vychovávať mládež, a aby vcelku pomáhali škole plniť svoje poslanie, zvlášť pomocou rodičovských združení, najmä čo sa týka mravnej výchovy, ktorú má škola poskytovať²².

7. Okrem toho, Cirkev vo vedomí svojej veľmi vážnej zodpovednosti za svedomitú mravnú a náboženskú výchovu všetkých svojich detí, musí sledovať s osobitnou láskou a pomocou množstvo tých, čo študujú na nekatolíckych školách. Túto svoju povinnosť plní prostredníctvom životného svedectva ich učiteľov a nadriadených, ďalej apoštolskou činnosťou spolužiakov²³, a zvlášť účinkovaním kňazov a laikov, čo ich vyučujú náboženstvo, - a to spôsobom, ktorý berie do úvahy vek a iné okolnosti - a čo im podľa miestnych časových podmienok vhodnými pojmami poskytujú duchovnú pomoc. Cirkev ďalej upozorňuje rodičov na vážnu povinnosť, ktorá na nich dolieha, zariadiť všetko tak - poprípade sa dožadovať - aby ich deti mali k dispozícii tieto prostriedky a mohli súladne napredovať v náboženskom i svetskom vzdelávaní. Preto chváli tie občianske vrchnosti a spoločenstvá, ktorú berú do úvahy pluralizmus súčasnej spoločnosti, starajú sa zabezpečiť aby sa ich deti mohli vychovávať na všetkých školách podľa mravných a náboženských zásad vlastných rodín²⁴.

8. Prítomnosť Cirkvi v oblasti školstva sa prejavuje najmä v katolíckych školách. Isteže katolícka škola sleduje tie isté kultúrne ciele a ľudskú výchovu mládeže ako ostatné školy. Avšak je pre ňu charakteristické, že utvára u svojho žiactva ovzdušie preniknuté duchom slobody a lásky podľa evanjelia, že umožňuje mladým, aby sa s vývinom ich osobnosti zároveň vzťahovalo aj nové stvorenie, ktorým sa stali pri krste a konečne že dáva do súladu ľudskú kultúru vo svojom celku s poslaním spásy tak, aby viera osvecovala vedomosti, ktoré si žiaci postupne nadobúdajú o svete, živote a človeku²⁵. Takýmto spôsobom katolícka škola - patrične sa prispôsobujúc podmienkam súčasného vývoja - vychováva svojich žiakov k účinnej spolupráci na zveľadovaní pozemskej obce a zároveň ich pripravuje pre službu na šírení kráľovstva Božieho, aby sa svojím príkladným a apoštolským životom stali akoby spasiteľným kvasom ľudského spoločenstva. A teda obrovský význam katolíckej školy zostáva i za súčasných okolností nezmenený. Lebo katolícka škola môže vo veľkej miere prispieť k tomu, aby ľud Boží plnil svoje poslanie a umožňuje obojstranne užitočný dialóg medzi Cirkvou a ľudskou spoločnosťou. Preto tento svätý cirkevný snem opätovne proklamuje právo Cirkvi slobodne zakladať a spravovať školy každého druhu a stupňa - ako sa o tom už predtým osvedčili veľmi mnohé dokumenty učiteľského úradu Cirkvi²⁶ - a pripomína, že uplatňovanie tohto práva v tej najväčšej miere napomáha aj slobodu svedomia, ochranu rodičovských práv, ba i kultúrny pokrok. Učitelia zas nech nezabúdajú, že závisí najväčšmi od nich, či katolícka škola môže uskutočniť svoj cieľ a svoj program²⁷. Preto nech sa pripravujú s osobitnou starostlivosťou, aby si nadobudli tak svetské, ako aj náboženské vedomosti - doložené patričnými vysvedčeniami -, a nech dôkladne ovládajú výchovateľské umenie, v súlade s výdobytkami moderného pokroku. Nech ich spája navzájom i so žiakmi kresťanská láska a nech sa dajú viesť apoštolským duchom, aby svojím životom a učením vydávali svedectvo jedinému Učiteľovi - Kristovi. Nech spolupracujú predovšetkým s rodičmi. Spolu s nimi nech berú patričný ohľad v celej výchovnej činnosti na rozdielnosť pohlaví a na osobitné určenie, ktoré Božia Prozreteľnosť stanovila v rodine a spoločnosti jednému i druhému pohlaviu. Nech sa snažia podnecovať osobnú činnosť svojich žiakov a nech ich aj po skončení štúdií sprevádzajú svojou radou, priateľstvom, ako aj osobitnými organizáciami založenými pre bývalých žiakov, ktoré nech sú preniknuté pravým cirkevným duchom. A svätý cirkevný snem vyhlasuje, že činnosť týchto učiteľov je naozajstným apoštolátom, ktorý je zvrchovane aktuálny a potrebný i v našich časoch, a okrem toho je to skutočná služba spoločnosti. Katolíckych rodičov zas upozorňuje na povinnosť zveriť svoje deti katolíckym školám, nakoľko to dovoľujú časové a miestne okolnosti, udržiavať ich podľa svojich možností a spolupracovať s nimi pre dobro svojich detí²⁸.

9. Tomuto ideálu katolíckej školy majú sa podľa možnosti prispôbiť všetky školy, ktoré akýmkoľvek spôsobom závisia od Cirkvi, hoci katolícka škola môže mať podľa miestnych okolností rozličné formy²⁹. Cirkev si, prirodzene, veľmi cení aj tie katolícke školy, ktoré navštevujú i nekatolícki žiaci, zvlášť v novozaložených cirkevných oblastiach. Ináč pri zakladaní a organizovaní katolíckych škôl treba venovať pozornosť potrebám, ktoré si vyžaduje časový vývoj. A teda, kým sa aj naďalej treba venovať nižším a stredným školám - keďže sú bázou výchovnej činnosti - treba pripisovať veľký význam i tým školám, ktoré si zvlášť žiadajú dnešné podmienky, ako sú odborné³⁰ a technické školy, ústavy pre vzdelávanie dospelých, sociálne inštitúty, ústavy pre tých, čo pre vrodené nedostatky potrebujú zvláštnu opateru, a školy, v ktorých sa pripravujú budúci učitelia náboženstva, ako aj učitelia iných výchovných odborov. Svätý cirkevný snem dôrazne vyzýva duchovných pastierov, ako aj všetkých veriacich, aby nešetrili nijakých obetí a pomáhali katolíckym školám plniť čoraz dokonalejšie svoje poslanie, najmä voči tým, čo potrebujú pomoc pre nedostatok opateru a lásky, alebo ktorým chýba dar viery.

10. Cirkev sa priam tak horlivo stará aj o školy vyššieho stupňa, najmä o univerzity a vysokoškolské fakulty. A v tých, ktoré od nej závisia, vyvíja organické úsilie, aby sa jednotlivé disciplíny pestovali podľa svojich vlastných zásad a metód, v slobode charakteristickej pre vedecké bádanie, a tak sa stále viac prehlbovalo ich poznanie a dôkladným pozorovaním nových problémov a výskumov, ktoré postupom času prichádzajú, bolo čoraz očividnejšie, že viera a rozum smerujú k tej istej pravde, ako to učili cirkevní učitelia, a najmä svätý Tomáš Akvínsky³¹. Tým sa dosiahne, že kresťanský spôsob myslenia bude sa priam verejne, trvalo a všestranne zúčastňovať na všetkých snahách o vyšší kultúrny život a poslucháčom katolíckych univerzít sa dostane naozaj vynikajúcej vedeckej prípravy, aby boli schopní prevziať zodpovednejšie miesta v spoločnosti a byť svedkami viery vo svete³². Na katolíckych univerzitách, ktoré nemajú bohosloveckú fakultu, má byť inštitút alebo katedra bohoslovvia, kde by sa podávali prednášky prispôbené aj laickým poslucháčom. Na katolíckych univerzitách a fakultách sa majú čo najviac napomáhať inštitúty, ktoré slúžia predovšetkým rozvoju vedeckého bádania, pretože veda napreduje najmä vďaka odborným výskumom vyššej hodnoty. Svätý cirkevný snem veľmi odporúča, aby sa zriadovali katolícke univerzity a fakulty, vhodne rozmiestnené v rozličných čiastkach sveta. Ale nech sa nevyznačujú natoľko počtom, ako skôr vedeckou činnosťou. A nech sú ľahko prístupné žiakom, do ktorých možno skladať väčšie nádeje, hoci sú chudobní, a to najmä tým, čo pochádzajú z novozaložených štátov. Keďže budúcnosť spoločnosti a samej Cirkvi je veľmi úzko spätá s vývinom vysokoškolskej mládeže³³, duchovní pastieri majú venovať veľkú starostlivosť nielen duchovnému životu poslucháčov katolíckych univerzít, ale im má záležať na duchovnej výchove všetkých ich synov a dcér, a preto nech sa na základe primeraných biskupských uznesení postarajú o to, aby boli aj pri nekatolíckych univerzitách katolícke internáty a katolícke vysokoškolské ústredia, kde by bedlivo vybraní a pripravení kňazi, rehoľníci a laici poskytovali univerzitnej mládeži stálu duchovnú a intelektuálnu pomoc. Osobitná starostlivosť sa má venovať nadanejším poslucháčom tak katolíckych, ako aj iných univerzít, ktorí by boli súci na učiteľskú a výskumnú činnosť. A tí sa majú pripravovať na profesorské povolanie.

11. Cirkev veľmi mnoho očakáva od činnosti bohosloveckých fakúlt³⁴. Im totiž zveruje mimoriadne dôležitú úlohu: pripravovať svojich poslucháčov nielen na kňazské účinkovanie, ale zvlášť na profesorskú činnosť na vyšších školách cirkevných štúdií alebo na osobnú vedeckú činnosť, prípadne na náročnejšie úlohy intelektuálneho apoštolátu. Tieto fakulty majú sa okrem toho venovať dôkladnejšiemu výskumu rozličných odborov posvätných vied, aby sa neprestajne prehlbovalo poznanie Božieho zjavenia, aby poklady kresťanskej múdrosti

zdedené od otcov boli čoraz prístupnejšie, aby sa rozvinul dialóg s oddelenými bratmi i s nekresťanmi a riešili sa problémy, ktoré nastoľuje vedecký pokrok³⁵. Z týchto dôvodov nech cirkevné fakulty primerane zrevidujú svoje stanovky, nech sa usilovne pričiňujú o rozvoj posvätných vied a s nimi súvisiacich disciplín a nech naučia svojich poslucháčov dôkladnejšiemu výskumu, osvojac si i novšie metódy a prostriedky.

12. Keďže i v školskej oblasti je nanajvýš potrebná spolupráca, ktorá sa čím ďalej tým naliehavejšie presadzuje v diecéznom, národnom i medzinárodnom rámci, treba sa všemožne starať o to, aby sa medzi katolíckymi školami uplatňovala vhodná koordinácia i aby sa medzi katolíckymi a ostatnými školami napomáhala spolupráca, ako si to vyžaduje dobro celej ľudskej vospolnosti³⁶. Táto zvýšená koordinácia a spolupráca prinesie hojné ovocie, zvlášť v oblasti akademických inštitútov. Preto na každej univerzite si majú jednotlivé fakulty navzájom pomáhať, nakoľko to predmet dovoľuje. A priam tak univerzity majú svorne postupovať vo vzájomnej spolupráci, spoločne organizovať medzinárodné zjazdy, rozdeliť si medzi sebou úlohy vedeckého výskumu, poskytovať si navzájom informácie o svojich objavoch, vymieňať na čas medzi sebou profesorov a vôbec rozvíjať iniciatívy, ktorými si môžu účinnejšie pomáhať.

ZÁVER

Svätý cirkevný snem vrúcne povzbudzuje mládež, aby si bola vedomá vznešenosti výchovného poslania a bola ochotná veľkodušne sa podujat' na túto úlohu, najmä v krajoch, kde je pre nedostatok učiteľov ohrozená jej výchova. Tento svätý cirkevný snem vyjadruje svoju vrelú vďačnosť kňazom, rehoľníkom, rehoľniciam a laikom, čo sa v duchu evanjelia oddane venujú tejto významnej výchovnej činnosti a vyučujú na školách každého druhu a stupňa. Pritom ich povzbudzuje, aby v službe, na ktorú sa podujali, veľkodušne vytrvali a usilovali sa vyniknúť vo výchove žiakov v Kristovom duchu, v pedagogickom umení a vo vedeckej práci, a tak sa pričínili nielen o vnútornú obnovu Cirkvi, ale aj zabezpečili, ba zosilnili jej blahodarnú prítomnosť v dnešnom svete, najmä na intelektuálnom poli. Otcovia koncilu odobrili všetko, čo je vyhlásené v tejto deklarácii. I My, apoštolskou mocou, ktorú sme dostali od Krista, spolu s ctihodnými Otcami toto potvrdzujeme, nariaďujeme a stanovujeme v Duchu Svätom. Predpisujeme, aby sa toto koncilové uznesenie uverejnilo na slávu Božiu.

V Ríme, pri svätom Petrovi, dňa 28. októbra roku 1965.

Ja, Pavol, biskup katolíckej Cirkvi.
(Nasledujú podpisy koncilových Otcov)

POZNÁMKY

2 Ján XXIII., enc. Mater et Magistra, 15. mája 1961: AAS 53 (1961), str. 413; 415-417; 424.
Ján XXIII., enc. Pacem in terris, 11. apr. 1963: AAS 55 (1963), str. 278.

3 Deklaráciu práv človeka (Déclaration des droits de l'homme) potvrdenú dňa 10. dec. 1948 na valnom zhromaždení Organizácie Spojených národov; a ďalej Deklaráciu práv dieťaťa (Déclaration des droits de l'enfant), 20. nov. 1959; Protokol ku konvencii ochrany práv človeka a základných slobôd, Paríž 20. marca 1952; o Deklarácii práv človeka pozri Ján XXIII., enc. Pacem in terris, 11. apr. 1963: AAS 55 (1963), str. 295 n.

4 Ján XXIII., enc. Mater et Magistra, 15. mája 1961: AAS 53 (1961), str. 402.
Vierouč. konšt. II. vat. konc. o Cirkvi, Lumen gentium, č. 17: AAS 57 (1965), str. 21.

- 5 Pius XII., vianočné rozhl. posolstvo, 24. dec. 1942: AAS 35 (1943), str. 12, 19. Ján XXIII., enc. *Pacem in terris*, 11. apr. 1963: AAS 55 (1963), str. 259 n. Pozri aj deklarácie o ľudských právach v poznámke 3.
- 6 Pius XI., enc. *Divini Illius Magistri*, 31. dec. 1929: AAS 22 (1930), str. 50 n.
- 7 Ján XXIII., enc. *Mater et Magistra*, 15. mája 1961: AAS 53 (1961), str. 441 n.
- 8 Pius XI., *Divini Illius Magistri*, l.c., 83.
- 9 vierouč. konšt. II. vat. konc. o Cirkvi, *Lumen gentium*, č. 36: AAS 57 (1965), str. 41 s.
- 10 dekr. II. vat. konc. o pastorálnej službe biskupov v Cirkvi, *Christus Dominus*, č. 12-14.
- 11 Pius XI., enc. *Divini Illius Magistri*, l.c. str. 59 n.; enc. *Mit brennender Sorge*, 14. marca 1937: AAS 29 (1937), str. 164 n.
- Pius XII., prejav k I. celonárodnému kongresu Združenia talianskych katolíckych učiteľov (AIMC), 8. sept. 1946: *Discorsi e Radiomessaggi VIII*, str 218.
- 12 vierouč. konšt. II. vat. konc. o Cirkvi, *Lumen gentium*, č. 11 a 35: AAS 57 (1965), str. 16 a 40 n.
- 13 Pius XI., enc. *Divini Illius Magistri*, l.c., str. 63 n.
- Pius XII., rozhlasové posolstvo zo dňa 1. júna 1941: AAS 33 (1941), str. 200; prejav k I. celonárodn. kongr. Združ. tal. kat. učiteľov, 8. sept. 1946: *Discorsi e Radiomessaggi VIII*, str. 218.
- O princípe subsidiárnosti pozri Ján XXIII., enc. *Pacem in terris*, 11. apr. 1963: AAS 55 (1963), str. 294.
- 14 Pius XI., enc. *Divini Illius Magistri*, l.c., str. 53 n., 56 n.
- Pius XI., enc. *Non abbiamo bisogno*, 29. júna 1931: AAS 23 (1931), str. 311 n.
- Pius XII., list štátneho sekr. XXVIII. talian. soc. týždňu 20. sept. 1955: *L'Osservatore Romano*, 29. sept. 1955.
- 15 Cirkev chváli občianske, národné i medzinárodné vrch nosti, ktoré si uvedomujú naliehavejšie potreby súčasnej doby a zo všetkých síl sa snažia, aby sa všetkým národom dostalo úplnejšieho vzdelania a aby sa mohli zapojiť do kultúrneho života. Porov. Pavol VI., prejav na valnom zhromaždení Organizácie Spojených národov, 4. okt. 1965: AAS 57 (1965), str. 877-885.
- 16 Pius XI., *motu proprio orbem catholicum*, 29. júna 1923: AAS 15 (1923), str. 327-329; dekrét *Provido sane*, 12. jan. 1935: AAS 27 (1935), str. 145-152. Dekrét II. vat. konc. o pastorálnej službe biskupov v Cirkvi, *Christus Dominus*, č. 13 a 14.
- 17 konšt. II. vat. konc. o posv. liturgii, *Sacro sanctum Concilium*, č. 14: AAS 56 (1964), str. 104.
- 18 dekr. II. vat. konc. o spoločenských komunika tívnych prostriedkoch, *Inter mirifica*, č. 13 a 14: AAS 56 (1964), str 149 n.
- 19 Pius., enc. *Divini Illius Magistri*, l.c., str. 76; Pius XII., prejav k Združeniu bavorských katolíckych učiteľov, 31. dec. 1956: *Discorsi e Radiomessaggi XVIII.*, str. 746.
- 20 III. prov. synoda v Cincinnati, r. 1861: *Collectio Lacensis III*, col 1240 c/d; Pius XI., enc. *Divini Illius Magistri*, l.c., str. 60,63 nn.
- 21 Pius XI., *Divini Illius Magistri*, l.c., str. 63; enc. *Non abbiamo bisogno*, 29. júna 1931: AAS 23 (1931), str. 305.
- Pius XII., list štát. sekr. XXVIII, tal. soc. týždňu, 20. sept. 1955: *L'Osservatore Romano*, 29. sept. 1955.
- Pavol VI., prejav ku Kresť. združ. tal. pracujúcich (ACLI), 6. okt. 1963: *Encicliche e Discorsi di Paolo VI*, I, Rím 1964, str. 230.
- 22 Ján XXIII., posolstvo z príležitosti 30. výročia vydania enc. *Divini Illius Magistri*, 30. dec. 1959: AAS 52 (1960), str. 57.
- 23 Cirkev pripisuje veľký význam apoštolskej činnosti, ktorú môžu aj na týchto školách vyvíjať katolícki učители a spolužiaci.

- 24 Pius XII., prejav k Združeniu bavorských katolíckych učiteľov, 31. dec. 1956: *Discorsi e Radiomessaggi XVIII*, str. 745 n.
- 25 I. westminsterská prov. synoda, r. 1852: *Collectio Lacensis III*, col. 1334, a/b; Pius XI., enc. *Divini Illius Magistri*, l.c., str. 77 n.; Pius XII., prejav k Združeniu bavorských katolíckych učiteľov, 31. dec. 1956: *Discorsi e Radiomessaggi XVIII*, str. 746; Pavol VI., prejav k členom Zväzu ústavov podliehajúcich cirkevnej vrchnosti (FIDAE), 30. dec. 1963: *Encicliche e Discorsi di Paolo VI.*, I, Rím 1964, str. 602 n.
- 26 predovšetkým dokumenty spomenuté v 1. pozn.; okrem toho právo Cirkvi slávnostne proklamovali mnohé provinčné cirkevné snemy a najnovšie deklarácie viacerých biskupských konferencií.
- 27 Pius XI., enc. *Divini Illius Magistri*, l.c., str. 80 n.; Pius XII., prejav k Združeniu talianskych katolíckych učiteľov stredných škôl (UCIIM), 5. jan. 1954: *Discorsi e Radiomessaggi XV*, str. 551-556; Ján XXIII. prejav k VI. zjazdu Združenia tal. kat. učiteľov (AIMC), 5. sept. 1959: *Discorsi, Messaggi, Colloqui*, I, Rím 1960, str. 427-431.
- 28 Pius XII., prejav k Združeniu tal. kat. učiteľov stredných škôl (UCIIM), 5. jan. 1954, l.c., str. 555.
- 29 Pavol VI. prejav k Medzinárodnej kancelárii pre katolícku výchovu (OIEC), 25. febr. 1964: *Encicliche e Discorsi di Paolo VI.*, II, Rím 1964, str. 232.
- 30 Pavol VI., prejav ku Kresť. združeniu tal. pracujúcich (ACLI), 6. okt. 1963: *Encicliche e Discorsi di Paolo VI.*, I, Rím 1964, str. 229.
- 31 Pavol VI., prejav na VI. medzinárodnom tomistickom kongrese, 10. sept. 1965: *AAS 57* (1965), str. 788-792.
- 32 Pius XII., prejav k profesorom a poslucháčom francúzskych katolíckych vyšších škôl, 21. sept. 1950: *Discorsi e Radiomessaggi*, XII, str. 219-221; list XXII. zjazdu "Pax Romana", 12. aug. 1952: *Discorsi e Radiomessaggi*, XIV, str. 567-569; Ján XXIII., prejav k Federácii katolíckych univerzít, 1. apr. 1959: *Discorsi, Messaggi, Colloqui*, I, Rím 1960, str. 226-229. Pavol VI., prejav k akademickému senátu Milánskej katolíckej univerzity, 5. apr. 1964: *Encicliche e Discorsi di Paolo VI.*, II, Rím 1964, str. 438-443.
- 33 Pius XII., prejav k akademickému senátu a poslucháčom Rímskej univerzity, 15. júna 1952: *Discorsi e Radiomessaggi*, XIV, str. 208: "Vedenie zajtrajšej spoločnosti väzí najmä v mysliach a srdciach dnešných vysokoškolákov".
- 34 Porov. Pius XI., apošt. konšt. *Deus Scientiarum Dominus*, 24. mája 1931: *AAS 23* (1931), str. 245-247.
- 35 Porov. Pius XII., enc. *Humani Generis* 12. aug. 1950: *AAS 42* (1950), str. 568 n., 578; Pavol VI., enc. *Ecclesiam suam*, časť III, 6. aug. 1964: *AAS 56* (1964), str. 637-659; dekrét II. vat. konc. o ekumenizme, *Unitatis redintegratio*: *AAS 57* (1965), str. 90-107.
- 36 Porov. Ján XXIII., enc. *Pacem in terris*, 11. apr. 1963: *AAS 55* (1963), str. 284 a inde.

¹ Medzi mnohými dokumentmi, ktoré poukazujú na význam výchovy, pozri predovšetkým: Benedikt XV., apošt. list *Communes Litteras*, 10. apr. 1919: *AAS 11* (1919), str. 172. Pius XI., enc. *Divini Illius Magistri*, 31. dec. 1929: *AAS 22* (1930), str. 49-86. Pius XII., prejav k mladíkom tal. Kat. akcie, 20. apr. 1946: *Discorsi e Radiomessaggi VIII*, str. 53-57. Pius XII., prejav k francúzskym otcom, 18. sept. 1951: tamže XIII., str. 241-245. Ján XXIII., Posolstvo z príležitosti 30. výročia uve rejenia enc. *Divini Illius Magistri*, 30. dec. 1959: *AAS 52* (1960), str. 57-59. Pavol VI., prejav k členom Zväzu ústavov podliehajúcich cirkevnej vrchnosti (FIDAE), 30. dec. 1963: *Encicliche e Discorsi di Sua Santità, Paolo VI.*, I, Rím 1964, str. 601- 603. Okrem toho pozri *Acta et Documenta Concilio Oecumenico Vaticano II apparando*, series I, *Antepreparatoria*, v III, str. 363-364; 370-371; 373-374.